

Tvůrčí a „ediční“ činnost Jaromíra Šavrdy a „kritika“ v soudních rozsudcích a trestním spisu

IVA MÁLKOVÁ, Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Ostrava

IVA MÁLKOVÁ: Creative and „Editing“ Activities of Jaromír Šavrd a and „Criticism“ in Judgements and Criminal File
SLOVENSKÁ LITERATÚRA 63, No. 1, p. 29 – 44.

The paper presents a stage in the life of Jaromír Šavrd a (1933-1988), a writer, editor, journalist, dissident, the period of his trial in 1979. The way the „reception“ of the books and samizdat volumes was conducted by the State Secret Police is examined. The paper builds on archive materials made available for the first time (Jaromír Šavrd a's inheritance is stored in Ostrava City Archive), it goes through the materials, indictments, it quotes from extensive judgements. It focuses on non-literary pseudo-assessments of the books and samizdat volumes, which were confiscated during a police raid in Šavrd a's place and used to bring charges against him. Another variant shows a process of criminalizing literature, excluding and removing writings from literary communication.

Key words: Jaromír Šavrd a (1933 – 1988), Czech literature, the 1970s and the 1980s, samizdat literature, Libri prohibiti

Jaromír Šavrd a (1933 – 1988) patří k autorům, jejichž autorská existence byla v sedmdesátých letech 20. století sledována zvláště Státní tajnou bezpečností.

Básník, prozaik, žurnalista prošel od konce čtyřicátých let 20. století řadou názorových turbulencí. Ty se odrážejí v žánrech, jimiž se snažil zaujmout jako spisovatel, jako novinář. Svazácké básně, společenské romány s detektivní zápletkou, sci-fi povídky, románový thriller, zapojení se do obrodného procesu v regionálním tisku a institucích, tvoří pozadí, na němž vnímáme Šavrdovo působení v literárním životě normalizace.

V sedmdesátých a osmdesátých letech jsou jeho postoje a činy odvážné a nekopírují, nenaplnují veřejně požadované. Po svém vyloučení z Právnické fakulty Karlovy univerzity (dokončil dálkové studium, složil státní závěrečné zkoušky, ale nebyla mu umožněna obhajoba diplomové práce), kde si rozšiřoval své dřívější univerzitní filologické vzdělání a po zániku nakladatelství PULS, kde působil v „sdružené“ roli právníka, redaktora, autora, byl bez práce. Zdravotní komplikace jej nakonec vřadily v sociální strukturu na pozici invalidního důchodce. Šavrd u však nepřemohla pasivita, nepřijal roli na okraji společnosti a k zapomenutí odsouzeného autora. V nelehkém prostředí prací a ideovou pevností charakterizovaném a řízeném regionu severní Moravy, v prostoru Ostravska, se osamoceně snaží opisovat, rozšiřovat a psát texty, které věnují pozornost potlačovaným a dezinterpretovaným tématům. Snažil se uchovávat povědomí o minulosti a připomínat kontinuitu současného světa s historickými i individuálními událostmi zvláště 20. století.

Šavrdovo angažmá v samizdatové činnosti, existence jeho edice Libri prohibiti, pokračování vlastních tvůrčích ambicí vyústily v poslední třetině sedmdesátých let 20. sto-

letí do trestního stíhání Jaromíra Šavrdy a vedly k odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody dva a půl roku v 1. nápravně výchovné skupině a k peněžitému trestu.

Až druhé desetiletí 21. století nám dává k dispozici vyšetřovací a trestní spis k celému procesu. V nich se zaměříme na okolnosti a hodnocení vztahující se k recepci literárních děl a literární činnosti, které byly předmětem soudního procesu. Soustředíme se na rozsudek, odvolání proti němu, na definitivní potvrzení rozsudku. Na sdělení, která ke své činnosti vyslovil Šavrdá během výsledků vedených Státní tajnou bezpečností, na „kritiku“ literárních textů, která je součástí znaleckého posudku vypracovaném vysokoškolským pedagogem.

Trestní a vyšetřovací spis, vztahující se k prvnímu odsouzení Jaromíra Šavrdy, má téměř tisíc stran a obsahuje záznamy výsledků, úřední komunikaci obviněného se svými právníky, s vazební věznicí, rozsudky, odvolání, znalecké posudky (literární, psychiatrický, expertízu psacích strojů) atd.

Naše stať bude vycházet zvláště z autentických citací vyšetřovacího a trestního spisu.

Rozsudek po téměř roce od zatčení Jaromíra Šavrdy konstatuje:

Okresní soud v Ostravě rozhodl dne 9. 8. 1979 v senátě složeném z předsedy (...) a soudců z lidu (...) po provedeném hlavním líčení takto: Obžalovaný prom. fil. Jaromír Šavrdá, invalidní důchodce, (...), t.č. ve vazbě okresního soudu v Ostravě ve věznici MS v Ostravě je v i n e n, že v době od přesně nezjištěného dne v roce 1972 do konce roku 1977 ve svém bydlišti (...) postupně na psacím stroji opsal ve více kopiích nejméně 14 knih a dalších písemností různých autorů s obsahem nepřátelským socialistickému zřízení ČSSR, přátelským socialistickým státům, vyhotovené opisy předával za úplaty i zdarma dalším občanům s cílem vyvolat u těchto občanů negativní vztah k socialistickému zřízení v ČSSR, k politice KSČ a k spojeneckým a přátelským vztahům ČSSR k Sovětskému svazu a ostatním socialistickým státům.

Dále od přesně nezjištěného dne koncem roku 1976 nebo počátkem roku 1977 do svého zadržení dne 26. 9. 1978 tamtéž (...) postupně na svém psacím stroji opsal ve více kopiích nejméně 7 knih a písemností různých autorů, ač věděl, že písemnosti byly opatřeny a ilegálně přivezeny do ČSSR členy protistátní organizace „Petlice“ s cílem, aby svým obsahem nepřátelským k socialistickému zřízení ČSSR, politice KSČ a přátelským a spojeneckým svazkům ČSSR k Sovětskému svazu a ostatním socialistickým státům pobuřovaly další občany ČSSR proti socialistickému zřízení ČSSR a přátelským a spojeneckým svazkům ČSSR k Sovětskému svazu a ostatním socialistickým státům, vyhotovené opisy předával (...) s vědomím, že budou rozšiřovány mezi další občany, přičemž v době od přesně nezjištěného dne v roce 1972 do konce roku 1977 tamtéž postupně opsal ve více kopiích na psacím stroji nejméně 17 knih a písemností z vlastní tvorby i z tvorby jiných autorů a vyhotovené opisy prodával různým občanům, čímž získal celkem nejméně 4.937,80 Kč, přičemž k této výdělečné činnosti neměl povolení příslušných státních orgánů, (...). tedy z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky nejméně 2 osoby pobuřoval proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky a proti spojeneckým a přátelským vztahům republiky k jiným státům a spáchal

tento čin podobně účinným způsobem jako tiskem, čímž spáchal trestný čin pobuřování podle §100/1a, c, 3a tr. zák. a odsuzuje se podle §100 odst. 3 tr. zák. k trestu odnětí svobody v trvání 2 a půl (dva a půl) roků. Toto odsouzení je nepodmíněné.

Podle § 39 a/2a tr. zák. se pro výkon trestu zařazuje do I. nápravně výchovné skupiny.

Podle § 53/1 tr. zák. se ukládá peněžitý trest ve výši 5.000,- Kčs.

Podle § 54/1, 3 tr. zák. stanoví se náhradní trest odnětí svobody v trvání 2 (dvou) měsíců pro případ, že by výkon tohoto trestu mohl být mařen.

Podle § 55/1a tr. zák. se ukládá propadnutí věcí, a to

- 1) kniha „Souostroví Gulag“ tištěná v českém jazyce – 1 ks,
- 2) kniha „Souostroví Gulag“ v německém jazyce,
- 3) rozmnožená kniha „Souostroví Gulag“ strojopis str. 1 – 587,
- 4) rozmnožená kniha „Eurokomunismus a stát“ strojopis stran a 1 – 100,
- 5) rozmnožená kniha „Proces s vedením protistátního spikleneckého centra“ díl I – strojopis – 6 složek,
- 6) rozmnožená kniha „Proces s vedením protistátního spikleneckého centra“ díl II – strojopis – 6 složek,
- 7) rozmnožená kniha „Doznání“ strojopis, 3 složky,
- 8) rozmnožená kniha „Československo žaluje“ – strojopis – 2 složky,
- 9) rozmnožená kniha „Člověk a lidská práva“ – strojopis – 4 složky,
- 10) rozepsaná kniha „Souostroví Gulag“ – pokus o umělecké zkoumání – strojopis – str. 1 – 55,
- 11) sbírka básní „Historické reminiscence“ strojopis – 4 složky,
- 12) kniha „Necensurovaný smích“ strojopis – 1 složka,
- 13) kniha „Černá kniha“ – strojopis – 1 složka,
- 14) kniha „Případ na stanici“, „Křečtovka“, „Matrojonina chalupa“, „Ve vyšším zájmu“ – strojopis – 6 složek,
- 15) kniha „Černí baroni“ strojopis – 3 složky,
- 16) kniha „Mnichov“ – strojopis – str. 1 – 133,
- 17) rozepsaná strana knihy „Mnichov“ strojopis strany 134 – 16 exemplář této strany (včetně indiga),
- 18) písemnost „Polsko“ – strojopis 1 ks,
- 19) písemnost „Charta 77“ – strojopis 6 ks,
- 20) písemnost „Slovo starého komunisty“ – strojopis 2 ks,
- 21) rozepsaná kniha „Obsluhoval jsem anglického krále“ – 1 složka,
- 22) kniha „Dopisy příteli“ strojopis str. 1 – 144, vázaná v hnědých deskách s podpisem L. Hejdánka,
- 23) rozepsaná kniha „Dopisy příteli“ strojopis str. 1 – 144,
- 24) kniha „Mnichov“ – strojopis str. 1 – 184, vázané v hnědých deskách formát A 5 – dva kusy,
- 25) kniha „Kacířské eseje“ – strojopis – str. 1 – 130, vázaná v hnědých deskách,
- 26) kniha „Eurokomunismus a stát“ – strojopis – str. 1 – 140, vázaná ve světlých deskách,

- 27) písemnost „Případ Ponická“ – strojopis – str. 1 – 22, 1 ks,
- 28) písemnosti „Dopisy přáteli“ ve strojopisu a ve fotokopii, nevázáno – jednotlivě – formát A 4,
- 29) kniha „Pornografie“ – strojopis – str. 1 – 49 ve složce,
- 30) kniha „Šílený hon“ strojopis str. 1 – 310,
- 31) časopis „Listy“ – 2 ks tištěno,
- 32) různé písemnosti – strojopisy, formát A 4 v kopiích,
- 33) kalendář na rok 1978 – /červené desky/ – 1 ks,
- 34) zápisník s označením „Výkup psacího stroje“ – 1 ks,
- 35) evidenční listy k „Libri prohibiti“ – 1 ks, (39 ks – v potvrzení rozsudku),
- 36) Zápisník /zelené desky/ k „Libri prohibiti“ – 1 ks,
- 37) Zápisník /šedé desky/ – k „Libri prohibiti“ – 1 ks,
- 38) kniha „Obsluhoval jsem anglického krále“ – strojopis str. 1 – 31,
- 39) kniha „Hotel Tichota“ strojopis, str. 32 – 177,
- 40) Fejetony, strojopis, formát A 4, kopie 17 ks,
- 41) psací stroj zn. Torpédo v. č. 357547,
- 42) kufříkový psací stroj zn. Consul v.č. 004539,
- 43) kufříkový psací stroj zn. Consul v.č. 094751, 224 053 462,
- 44) Dušan Hamšík „Spisovatelé a moc“ – brožovaná kniha,
- 45) kniha „O bláznech jen dobrém“ strojopis 2 ks,
- 46) kniha „Dotazník“ strojopis 1ks,
- 47) kniha „Člověk a lidská práva“ strojopis 1 ks.

V odůvodnění následujícím po rozsudku je znovu zopakována doba spojená s protizákonným konáním (1972 – 1977) a skutečnost, že „opisoval ve více kopiích nejméně 14 knih a dalších písemností s obsahem nepřátelským socialistickému zřízení ČSSR, přátelským a spojeneckým vztahům ČSSR k Sovětskému svazu a ostatním socialistickým státům“. Odůvodnění pokračuje:

Ke svému záměru využil skutečnosti, že v dřívější době získal větší počet knih a písemností s obsahem nepřátelským socialistickému zřízení ČSSR, jejichž publikování v zájmu bezpečnosti státu bylo zakázáno. Osobně na psacích strojích opisoval v mnoha kopiích jednotlivé písemnosti a vzniklé opisy opatřené poznámkou „libri prohibiti“ předával různým občanům. V roce 1972 do konce roku 1977 opsal nejméně 14 knih a písemností. V roce 1972 takto rozmnožil v 8 kopiích sbírku básní „Historické reminiscence“, která obsahuje útoky proti socialistickému, společenskému a státnímu zřízení republiky, v témže roce obžalovaný v 8 kopiích opsal knihu „Československo žaluje“ od poúnorového emigranta Jostena, která mimořádně hrubým způsobem pomlouvá vítězství pracujícího lidu v Únoru 1948 a následující politický a hospodářský vývoj v ČSSR. Dále obžalovaný rozmnožil publikace týkající se soudního procesu Rudolfa Slánského a tuto publikaci opatřil vlastní ediční poznámkou, ve které hrubým způsobem urážel a pomlouval budování socialismu v ČSSR a státní a stranické představitele ČSSR, přičemž vývoj ČSSR uráží srovnáním s fašismem. V roce 1973 – 1977 pak opsal v 8 kopiích i další

publikace jako „Černou knihu ČSAV, I. a II. díl“, „Člověk a lidská práva“, Černí baroni“, „Spisovatelé a moc“, „Necenzurovaný smích“, „Úsměvy Jana Masaryka“, „Doznání“, a další. V roce 1977 si obžalovaný nahrál na magnetofonový pásek relaci štvavé vysílačky „Svobodná Evropa“ s textem tzv. Charty 77 a text „Slovo starého komunisty“. Dále bylo zjištěno, že ze shora citovaných publikací obžalovaný opisoval tyto publikace i opakovaně, takže celkový počet vyhotovených kopií je pak výrazně větší.

Dále bylo zjištěno, že koncem roku 1976 nebo počátkem roku 1977 se obžalovaný setkal v restauraci Polský dům s Albertem Černým, kterého informoval o rozmnožování zakázaných publikací.

Poté Odůvodnění obsahuje popis, jak se Šavrdá dozvěděl o činnosti Petlice a dostával od ní další publikace, které „budou předávány dalším občanům do ilegálního oběhu“. Následuje krátký výčet opsaných titulů a počet jejich kopií: Dopisy přáteli (14 kopií), Dotazník (17 kopií), a pak pouze výběr ze soupisu zadržených knih, či jejich opisů: 1978 Solženicyn Souostroví Gulag, Eurokomunismus a stát, Kacířské eseje, Mnichov, Ponická, Polsko, s dovětkem: „přičemž vesměs šlo o publikace s nepřátelským a protisocialistickým obsahem“. Odůvodnění nezajímají autoři zabavených knih a opisů, explicitně je jmenován pouze Solženicyn, výběr je nahodilý, není rozhodující ani jejich žánr, ani tematika, určující je zjištění nelegálního šíření a nevyargumentovaná tvrzení, že mají nepřátelský protisocialistický obsah. Ve všech úředních vyjádřeních jsou umisťovány věty a odstavce vymezující (v dobově očerňujících hodnoceních) povahu Jaromíra Šavrdy a motivaci, která jej vedla k souzené činnosti.

Dále bylo zjištěno, že obžalovaný opisoval tyto publikace nejen s nepřátelskými úmysly, ale při této příležitosti si nenechal ujít příležitost i ke svému obohacení. Prodejem opisů publikací, které vyhotovil z vlastní iniciativy, získal a za tuto činnost, v rámci „Libri prohibiti“ i „Petlice“, nejméně 4.937,80 Kč, přičemž k této výdělečné činnosti neměl povolení příslušných orgánů.

Postupně jsou charakterizovány postoje Jaromír Šavrdy v průběhu vyšetřování, jsou parafrázovány do nepřímé řeči jeho výroky, které se vztahují k jeho autorské a „ediční“ činnosti.

Obžalovaný v průběhu hlavního líčení částečně doznal spáchanou trestnou činnost, ovšem na svoji obhajobu uvedl, že si nebyl vědom toho, že tímto jednáním se dopouští trestného činu a má za to, že jde o činnost zcela nezávadnou. Dále uvedl, že písemnosti v akci „libri prohibiti“ opisoval proto, že předpokládal, že o tyto publikace bude zájem a tyto buď daruje nebo prodá. Takto daroval nebo prodal asi 30 knih osobám, jejichž jména si nepamatuje. V průběhu hlavního líčení uvedl, že tyto knihy opisoval proto, že myšlenky v těchto knihách jej zaujaly natolik, že dospěl k názoru, že by bylo škodou, aby tyto myšlenky zanikly. Dále se vyjádřil v tom směru, že jej rovněž zaujala žhavost myšlenky a plně s ní souhlasil.

Obžalovaný se dále hájil tím, že pokud jde o moderní poezii, nemůže tato ohrozit bezpečnost státu a v této souvislosti poukazuje na §19 odst. 2 Mezinárodního paktu o ob-

čanských právech. K Chartě 77 se vyjádřil, že tuto rozmnožoval proto, že její samotný text je plně promyšlený a logický, přičemž uvedl, že sám předseda vlády se vyjádřil, že nikdo nemůže být stíhán v souvislosti s Chartou 77.

Pokud jde o poznámku „libri prohibiti“ uvedl, že tuto poznámku uváděl proto, že zde viděl určité historické souvislosti.

Už v Odůvodnění jsou zpochybňovány Šavrdovy výklady upamatovaných tvrzení představitelů státu. „Pokud se obžalovaný hájí tím, že poukazuje na §19 odst. 2 Mezinárodního paktu, v této souvislosti nutno poukázat na §19 odst. 3, že v odůvodněných případech může tento pakt podléhat určitým omezením, zejména pokud se jedná o trestnou činnost nepřátelského charakteru.“

Po této poznámce popírající i jen náznak, že právo v časech normalizace může stát na straně Jaromíra Šavrdy, pokračují informace o Šavrdových postojích během výslechu a soudního procesu.

Obžalovaný se rovněž v průběhu hlavního líčení hájil zejména tím, že poukazoval na skutečnost, že jeho básně v žádném případě nemohly ohrozit společenské a státní zřízení našeho státu. K tomuto nutno dodat, že v daném případě tyto básně ani nemusely společenské a státní zřízení ohrozit. Trestný čin pobožování v smyslu § 100/1,3 tr. zák. tak, jak byl obžalovaný žalován, je typickým deliktem ohrožovacím [opraveno propiskou, původně napsáno pobožovacím, I. M.], přičemž sám následek nemusí nastat, stačí, že nastat mohl. Není třeba, aby nepřátelská nálada byla skutečně vyvolaná, v tomto směru stačí jakékoliv třebas i bezvýsledné intelektuální působení na jiné osoby. V tomto směru je pobožující projev takový projev, který podle svého obsahu je objektivně způsobilý nepřátelskou náladou vyvolat, i když ji v konkrétním případě nevyvolal.

Ze spáchané trestné činnosti je pak obžalovaný rovněž usvědčován slyšenými znalci v průběhu hlavního líčení a čteným posudkem z oboru psychiatrie. (V odůvodnění je z něj citováno pouze to, že byl „obžalovaný v době spáchání trestné činnosti plně schopen se ovládat i rozpoznávat společenskou nebezpečnost spáchaného jednání“.)

Čteme i vyjádření k zabaveným textům:

Znalec z oboru historie Doc. Dr. Miroslav Kala, CSc., v průběhu hlavního líčení uvedl, že jde jednoznačně o díla protistátní a protispoločenské, které směřují proti společenskému a státnímu zřízení a dále proti spojeneckým vztahům mezi ČSSR a ostatními zeměmi socialistického tábora. V této souvislosti uvedl, že se jedná zejména o publikace „Sedm pražských dnů“, Eurokomunismus a stát“, „Dopisy příteli“, „Kacířské eseje“, „Necenzurovaný smích“, „Československo žaluje“, dále úvod, který zpracoval obžalovaný ke knize „Proces se Slánským“, „Charta“ a další. Všechny tyto publikace hrubým způsobem napadají společenské a státní zřízení, územní celistvost, přátelské svazky ČSSR se socialistickými zeměmi. Dále znalec uvedl, že obžalovaný rovněž srovnává zejména srpen 1968 s Mnichovem 1938. V tomto směru žádný historik nemůže souhlasit s tím, aby obě tyto události byly srovnávány. Obžalovaný v tomto směru používá rovněž slova, že socialismus je třeba vylepšit, ovšem tato slova jsou v souvislosti chápána tak, že obžalo-

vaný chce socialismus zhumanizovat, leninismus obrodit a že humanita je program český a odvolává se na T. G. Masaryka.

Znalec z oboru písmoznalectví Josef Saxl v průběhu hlavního líčení uvedl, že na všech psacích strojích, které byly zajištěny u obžalovaného, byly psány písemnosti, které byly jednoznačně zaměřeny proti společenskému a státnímu zřízení. S určitostí prohlásil, že na základě expertízy, kterou provedl, je vyloučeno, aby došlo k nějaké záměně, pokud se jedná o psací stroje, přičemž v tomto směruje expertíza jednoznačná.

V Odůvodnění se také v závěru opakovaně píše o naplnění skutkové podstaty trestného činu pobuřování, když je zmiňován jen nepodstatný počet pobuřováním dotčených osob („neboť z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky nejméně 2 osoby pobuřoval proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky a proti spojeneckým a přátelským vztahům republiky k jiným státům a spáchal tento čin účinným způsobem jako tiskem“).

Šavrdá podal Odvolání proti rozsudku 29. 8. 1979, ale Potvrzení rozsudku doslovně opakuje text: „z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky nejméně dvě osoby pobuřoval proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky a proti spojeneckým a přátelským vztahům republiky k jiným státům a spáchal tento čin jiným podobě účinným způsobem jako tiskem.“ A potvrzuje trest propadnutí věcí, přičemž soupis z obžalovacího spisu je neúplný. V seznamu není uveden Hrabalův román *Obsluhoval jsem anglického krále*, kniha s titulem *Hotel Tichota*, jeden z psacích strojů a seznam uvádí jiné výrobní číslo u psacího stroje Consul, který propadává ve prospěch státu.

Potvrzení rozsudku se věnuje také obsahu Odvolání proti rozhodnutí, zpochybňuje Jaromíra Šavrdy a konstatuje:

(...) zejména obžalovanému nelze přiznat polehčující okolnosti ani částečného doznání, neboť ke své tr. činnosti obžalovaný zaujal naprosto nekritický postoj, když sice připustil, že se jednání, které mu bylo kladeno za vinu, dopustil, a však popíral jeho trestnost a spol. nebezpečnost a svůj poměr k tr. jednání nezměnil ani v průběhu hl. líčení. Za tohoto stavu možno ve prospěch obžalovaného uvést pouze jeho kladné hodnocení z místa bydliště a dosavadní bezúhonnost. Nebyla však vyhodnocena míra okolnosti mající vliv na stupeň spol. nebezpečnosti souzené trestné činnosti. Především bylo nedostatečně vyhodnoceno, že obžalovaný se tr. činnosti dopouštěl po dobu 5 let, tedy po dobu značně dlouhou, takže mu přitěžuje přitěžující okolnost.

U čeho se dnes „zastavujeme, je skutečnost, že oficiální text pracuje se zkratkami – tr. namísto trestní, spol. namísto společenské – i spojením přitěžuje přitěžující okolnost. Jako přitěžující okolnost je definována i Šavrdova spojitost s edicí Petlice, „kde vystupoval jako předem plánovaný organizační článek“. Jako nejzávažnější, je však hodnocena jeho role opisovače, distributora opisů:

Kromě toho vyvíjel činnost vlastní iniciativy i nad rámec požadavků ze skupiny Petlice, což dokumentuje u jeho zvlášť nepřátelský poměr k socialistickému společenskému

a státnímu zřízení ČSSR a přátelským svazkům ČSSR k ostatním státům světové socialistické soustavy. Je zde očividná gradace závažnosti jeho jednání v průběhu doby, kdy se tr. činnosti dopouštěl. (...) V pokračování v tr. činnosti mu bylo zabráněno jeho zadržením a dodáním do vazby. V průběhu doby také se stupňovala i závadnost rozmnožovaných písemností. Přitom mělo být vyhodnoceno, že obžalovaný se svého tr. jednání dopouštěl nejen z nepřátelských pohnutek, ale i ze zjištěnosti, neboť prodejem rozmnožovaných písemností získal celkem 4.937,80 Kč. Za toho stavu mu měl být uložen trest v horní polovině tr. sazby.

Jsou zpochybňovány Šavrdovy argumenty v odvolání proti rozsudku, v němž spisovatel tvrdí, že „čin nebyl spáchán takovým účinným způsobem jako tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným způsobem. S takovými způsoby nelze srovnávat podle jeho názoru pořizování opisů na stroji, což je práce pracná, zdlouhavá a s malým kvantitativním efektem. Dále má za to, že bude třeba vyloučit z počtu propadlých věcí ty písemnosti, které podle závěrů znaleckého posudku nejsou závadné (knihu *Úsměvy Jana Masaryka* nelze považovat za publikaci s pobuřujícím obsahem).“

Postupně je stále zjevnější, že mnohé ze zabavených titulů by nebudily až takovou nevoli, kdyby k nim nebyly přidávány další paratexty. „*Neboť v jiných případech obžalovaný i u obsahově nezávadných děl přičiňoval pobuřující poznámky případně úvodní slova pobuřujícího obsahu, jak bylo spolehlivě zjištěno již soudem I. stupně ze znaleckého posudku.*“

Závěr rozsudku krajského soudu z 28. 9. 1979 je jednoznačný: „*Proti tomuto rozsudku není přípustný žádný další opravný prostředek.*“

Rozsudek vycházel z odborného posudku, který byl vypracován 28. února 1979 a je podepsán Doc. PhDr. Miroslavem Kalou, CSc. z Olomouce. Posudek má 56 stran a v soudních spisech je zařazen na stranách 118 – 174 (číslování stran je dodatečné, údaje jsou na jednotlivých stránkách dopsány propisovací tužkou v pravém rohu nahoře).

Znalecký posudek má jasně zadaný okruh otázek, jimiž jsou jednotlivé tituly, které byly odneseny z bytu Jaromíra Šavrdy při jeho zatčení, hodnoceny. Posudek od počátku nemluví o knihách, prózách, básnických sbírkách, non fiction publikacích, ale vždy uvádí v úvodních a shrnujících pasážích pojem, který jsme už četli v záznamech výsledků, v rozhodnutích o prodloužení vazby, v rozsudku, a po odvolání Jaromíra Šavrdy v potvrzení rozsudku, pro všechny existuje pouze pojem písemnosti, písemné materiály (přesněji „*písemné materiály v trestní věci*“).

Určující pro celý posudek jsou zadané otázky, na které má „kritik“ odpovídat: „*Na základě předložených písemných materiálů bylo nutno zodpovědět tyto otázky:*

- 1) *Zda předložené materiály obsahují útoky proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky. V kladném případě v jakém rozsahu a v jaké podobě.*
- 2) *Zda předložené materiály obsahují útoky proti spojeneckým a přátelským vztahům republiky k jiným státům. V kladném případě v jakém rozsahu a v jaké podobě.*“

Po větě – „Dne 8. 11. 1978 byly soudnímu znalci předloženy k posouzení tyto písemné materiály“ – následuje výběrový výčet zadržovaných knih ve struktuře typ písemnosti, název, autor, charakter písemné podoby (strojopis, tisk), rozsah určený počtem stran. Poprvé jsou uváděna i jména autorů a počet zabavených stran: 1) Kniha *Spisovatelé a moc*, autora D. Hamšíka, tištěná, stran 196; 2) Kniha *Mnichov* autora P. Drtiny, strojopis, 184 stran; 3) Kniha *Sedm pražských dnů*, strojopis, 223 stran [v rozsudku je v soupisu jako Černá kniha, pozn. IM]; 4) Kniha *Eurokomunismus a stát* autora S. Carilla, strojopis, 140 stran; 5) Kniha *Kacířské eseje* autora J. Patočky, strojopis, 131 stran [ta se ale v soupisu obsaženém v rozsudku nevyskytuje, pozn. IM]; 6) Kniha *Dopisy přáteli* autora L. Hejdánka, strojopis, 144 stran; 7) Kniha *Necenzurovaný smích* autora H. Marschlera, strojopis, 27 stran; 8) Kniha *Člověk a lidská práva*, strojopis, 76 stran; 9) Kniha veršů *Historické reminiscence*, strojopis, 43 stran; 10) Kniha *Černí baroni* autora M. Švandrlíka, strojopis, 379 stran; 11) Kniha *Československo žaluje* autora J. Jostena, strojopis, 227 stran; 12) Kniha *Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským*, strojopis, 284 stran I. díl; 13) *Tatáž kniha*, díl II., 307 stran; 14) *Dopis Slovo starého komunisty* autora A. Kolmana, strojopis, 6 stran.

Ze zadržovaných knih, třiceti strojopisů a rukopisů, bylo tedy vybráno 14 titulů, které měly být měřeny zcela neliterárními hledisky. Každému titulu je věnována samostatná pozornost. U Hamšíkovy knihy je připomenuto i její vydání v Československém spisovatelci 1969 a ve vztahu k položeným otázkám následují nekompromisní kladné odpovědi. V rozvedení, které má objasňovat, proč jsou odpovědi kladné (v našem případě znamenají zapovězení jednotlivých knih), se však nevymezuje rozsah a podoba útoků obsažených v textu, ale jsou v duchu Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ, znovu denunciovány osobnosti, instituce a zpochybňovány události svázané s šedesátými léty XX. století a literárním životem v nich.

Tato kniha obsahuje útoky proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky. Je současně dokladem toho, jak v Literárních listech, vedených D. Hamšíkem, se rozehrál přímo „obrozenecký“ koncert revizionistických útoků proti základním pilířům socialistické společnosti. Je ovšem také dokladem negativní úlohy vedení Svazu Československých spisovatelů, jehož představitelé špiní a zatracují celé období socialismu u nás. Kniha je i dokumentem vzniku jednoho z nejagresivnějších ideologických center [chybně v podobě nejagresivnějšího ideologického centra, pozn. I. M.], které hraje jednu z nejvýznamnějších úloh pozdějšího politického kontrarevolučního nástupu antisocialistických a antisovětských sil u nás. Autor sám i jeho nejbližší „spolubojovníci“ nesou zodpovědnost za to, že tyto síly rozněcovali, a to velmi promyšleně, racionálně a nebezpečně.

Text posudku predikuje i nebezpečí, jak může kniha působit na čtenáře, a předpokládá nevyzrálost a nekritický duch čtenářské obce („pochopitelně se opírají o sympatie českého maloměšťáka, který si s rozkoší přečte, vyslechne všechno, čím jsou tupeny a snižovány myšlenky socialismu. Autor si osobuje právo souhlasit a vystupovat proti politice komunistické strany, kterou staví na pranýř, odnímá jí morální právo na vedení společnosti, považuje se za „svědomí národa“ s pocitem povýšeného elitářství.“) Posudek pak

rozsáhle cituje pasáže Hamšíkovy knihy, které mají být dokladem již vyslovených charakteristik a obvinění.

Hodnotící ztotožňuje události a názory zachycené v knize s činnostmi a myšlenkami toho, u něhož se kniha našla.

Dalším titulem, k němuž se hodnotitel vyslovuje, je opis *Černé knihy*, který je prezentován jako titul patřící do Libri prohibiti s rokem vydání 1973, a s paratextovým upřesněním: „*Vydáno k 5. výročí naší národní a státní tragedie.*“

Hodnocení otevírá souhrnné posouzení, že na obě otázky lze odpovědět kladně: „*Uvedená kniha obsahuje jak útoky proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení, tak i otevřené útoky proti spojeneckým a přátelským vztahům se zeměmi socialistického tábora.*“ V následujícím textu pak autor tvrdí, že kniha (v soupisu u Rozsudku pod názvem *7 pražských dnů*) ozřejmuje vydírání ze strany pravice, odhaluje podobu hysterie, i „*lavinu šovinismu projevujícího se navenek pseudovlasteneckými hesly a výzvami.*“ Expert si je jist. „*Není pochybností o tom, že autoři této knihy se plně ztotožňují s těmito kontrarevolučními silami. Adresují výzvy do celé republiky s prosbou o pomoc, radu a také o upozornění na jakýkoli další materiál, který by vytvořil ucelenou antisovětskou platformu s ultimativními požadavky vůči KSSS a Sovětskému svazu. (...) Kniha otevřeně proklamuje roztržku s KSSS a dalšími bratrskými stranami. Popírá všechny revoluční tradice a její marxisticko-leninské principy.*“

U knihy *Eurokomunismus a stát* je odpověď na první otázku záporná, ale u druhé otázky je odpověď kladná – útoky proti spojeneckým a přátelským vztahům, především proti Sovětskému svazu kniha obsahuje. „*Pomlouvá Sovětský svaz i ostatní socialistické země, opakuje myšlenky trockistů a dalších revizionistů, aby vytvořil psychózu strachu před komunistickou budoucností podle sovětského vzoru.*“

Lépe nevychází ani čtení Patočkova filozofického spisu. Výchozím se stává tvrzení, že *Kacířské eseje* jsou „*namířeny proti základům, na nichž je vybudováno socialistické zřízení.*“ Patočka je označen za buržoazního filozofa. „*Stejně jako řada buržoazních filozofů vysvětluje, jak člověk v dnešní společnosti žije. Lidský jednatel je podle něho pohroužen do neprůhledných společenských vztahů, svět působí proti člověku.*“ Patočka je podle recenzenta „*ovlivněn křesťanstvím, protestantským i katolickým myšlením*“, a dále přiřazen k idealistickým filozofům. Hodnocení končí slovy: „*Jde o koncepci, která má za cíl rozkládat socialismus, zatemňovat a zamlčovat jeho přednosti.*“

U Hejdánkových *Dopisů přáteli* se hodnotitel zdůrazňuje, že dopisy „*jsou plné morálních vyhrůžek proti těm, kteří s Chartou nesouhlasí.*“

Necenzurovaný smích je popisován jako 8. svazek Libri prohibiti, v posudku je znovu opsána paratextová pasáž, která celé knize v hodnocení přitěžuje: „*Z esperanta přeloženo pro lidi dobrých srdcí a pevných páteří roku 1969. Překlad revidován pro vydání v Libri prohibiti r. 1973.*“ Opakované vztahování se k šedesátým letům ukazuje, že ještě v závěru sedmdesátých let funguje stigmatizace předcházejícím desetiletím. Zapojení se do literárního dění v něm je automaticky vyhodnoceno jako nepřátelské, existenci Libri prohibiti je pak bezostyšně podsunut jednoznačný a totožný význam.

Velká pozornost je věnována v trestním spisu posudku rukopisu *Historická reminiscence*. Vyjádření posuzovatele jsou plná paradoxů, ahistorických spojení a ideových ma-

nipulací. Hodnocení opět ignoruje literární kategorie a posuzuje vše z propagandistického východiska. Vytváří pouze pojmové nálepky – vládnoucí stranou motivované, realitě neodpovídající, postupně významově vyprazdňované. Hodnocení provázejí politické floskule, určují je kritéria a postupy, které směřují k poučení, co je podle propagandy pravda, jaký význam dávat slovům, která čteme.

Ve vstupním popisu hodnocené sbírky čteme: „*Historické reminiscence, verše z roku 1968, Libri prohibiti 1977.*

První část nese název Vezmi barevnou tužku a nakresli oblohu, inspirovaná životem husitského vojevůdce, věnovaná tedy Janu Žižkovi.

Druhá část má název Husitská preludia, ústřední postavou je Jan Hus. Třetí část se jmenuje Růžový palouk, známý ze života před odchodem do emigrace Jana Ámose Komenského, závěrečné básně jsou věnovány Janu Palachovi.“

Po tomto úvodu následuje odpověď na první otázku a diskreditující hodnocení:

Tato básnické sbírka nejmenovaného autora v celém svém rozsahu obsahuje útoky proti socialistickému společenství a státnímu zřízení republiky. Autor koncipoval tyto verše jako historický básnický obraz, v němž provádí paralelu, srovnává vzájemně dvě historické události v dějinách českého národa, a to husitské bouře a srpnové události. České země „vlastí kacířskou“ nazývá, srpnové události roku 1968 novodobými husitskými bouřemi, v nichž „tisíc hrozných kacířů, tisíc Janů Husů“ stojí „na středověké hranici z pražských autobusů“. Celá řada básní je inspirována relacemi československého rozhlasu z 21. srpna 1969. Ten den vyvrcholila protisovětská hysterie a uvedla do pohybu lavinu šovinismu, nacionalismu projevujícího se navenek pseudovlasteneckými výzvami a hesly. Kontrarevoluce promyšleně vyvolala pomocí sdělovacích prostředků paniku, obracela naruby všechny základní pojmy a hodnoty, dokladem toho je i tato básnické sbírka.

Autor svým dilem plně se ztotožňuje s kontrarevolučními relacemi sdělovacích prostředků po 21. srpnu 1968 a formou básní se podílí na šovinistické demagogii, která měla zabránit tomu, aby českoslovenští občané nerozeznali skutečnou pravdu třídního boje. Tato demagogie vede autora k vytvoření dojmu, že tak jako v dobách husitských, jde i v srpnu 1968 o všenárodní vlastenecké hnutí.

Hodnocení znovu a znovu u jednotlivých titulů opakuje určitá tvrzení, bez analýzy, bez náznaku možné víceznačnosti. Dochází ke stupňování demagogických konstatování, ta mají povahu konečných a nezvratitelných soudů.

Doc. Kala pak rozsáhle cituje ze zabaveného rukopisu. Jeho postup se shoduje s tím, o němž v souvislosti se Štollovými *Třiceti lety bojů za českou socialistickou poezii* v roce 1956 referovali a psali František Hrubín a Vladimír Justl. Verše jsou vytrženy ze strof, jsou citovány neúplně, jsou skládány do v originální básni neexistujících celků tak, aby byl vytvářen obraz autora jako škůdce společnosti. Výsledná charakteristika navíc neodpovídá citovanému. „*Uvedené ukázky jsou dokladem vystupňované nenávisti proti Sovětskému svazu, jeho vládním a stranickým představitelům, proti hospodářské spolupráci se Sovětským svazem, proti sovětské vědě, proti komunismu.*“

U Švadrlíkových Černých baronů hodnotitel konstatuje, že „*samotný text neobsahuje žádné útoky proti socialistickému a státním zřízení ani útoky proti spojeneckým a přátelským vztahům k jiným státům*“, ale otevřené, přímé útoky proti socialistickému společenskému zřízení a státnímu zřízení republiky jsou obsaženy v ediční poznámce.

Autoři edice Libri prohibiti vydávají tyto dva díly jako studijní materiál pro své přívržence, materiál, na který často odkazovali v různých publikacích. (...) Snahou autorů této poznámky je zpochybnit vedoucí úlohu strany i vedoucí postavení dělnické třídy a zvláště třídní pojetí revolučního boje. Zvláště se zaměřují na ta období výstavby socialismu, kdy cesta jeho budování byla spojena s obtížemi. Proto se autoři Libri prohibiti rozhodli vydat, jak ji sami nazývají i tuto „zakázanou knihu“.

U Londonova *Doznání* je odpověď na obě otázky opět kladná, ale potvrzeno je to, co se objevuje v poznámkách dalšího titulu Šavrdovy samizdatové edice. „*Autoři Libri prohibiti vydávají tyto materiály jako otřesný dokument socialismu stalinsko-gottwaldovské provenience a nejotřesnější dokument bídy a surovosti rudého gestapismu v Dějinách Československa.*“

Postupně dochází k dalšímu dezinformačnímu ztotožňování. Jaromír Šavrd a se stává synonymem pro Libri prohibiti, i když jsou v posudku věty patřící k samizdatové edici psány v množném čísle („*autoři Libri prohibiti*“). Opakování výroků o „*útku proti socialistickému společenství atd.*“ má mít, podle pravidel šíření propagandy, nakonec povahu pravdivého výroku. Hodnotitel úporně a klamavě, jako děsící repetici, sugeruje, jaký dopad mají zaznamenané obrazy. Tendenčně rozhláší, jakým směrem má být výklad těchto knih veden, jaká hodnotící stanoviska k nim je nezbytně nutné zaujímat. Znalecký posudek stále klamně osvětluje, jak jediná kniha a její interpretace v dosloveh a komentářích, její adaptace mají dalekosáhlé následky. V tom tkví nebezpečí knih, vychází i z jejich existence v opsaných kopiích, a tak a priori postupně rostoucího negativního dopadu na českou společnost v sedmdesátých letech.

[Kniha] je současně dokladem toho, jak řada tehdejších představitelů státu (socialistického) a strany poklesla až na dno třídní zrady a vstoupila do služeb antikomunistických centrál. I to, že Londonova kniha se stala námětem pro scénář filmu na Západě, svědčí o této skutečnosti. Tam především slouží k dezorientaci revolučních sil.

Jejím cílem je zdiskreditovat politiku KSČ, ministerstvo vnitra a zvláště celého státobezpečnostního a justičního aparátu. Současně napomáhá vytvářet veřejné mínění, jakoby všichni (...) byli odsouzeni protizákonně. Podrývá tak i autoritu zákonů, jmenovitě zákona na ochranu republiky. Útočí na ústavní socialistický charakter státu. A konečně napomáhá vytvářet typy protisocialistických a protikomunistických „hrdinů“.

U Solženicinových textů, *Případ na stanici Krečetovka, Matrjonina chalupa, Ve vyšším zájmu*, je na prvním místě připomenuto, že patří mezi knihy, které vyprodukovali v Libri prohibiti, aby obloukem autor posudku osvětlil, jaká je podle něj vydavatelská, ediční strategie Libri prohibiti. Konstatuje, že kniha by nemusela být zařazena mezi tituly,

u nichž se odpovídá na první otázku kladně, ale „*Ize ovšem souhlasit s celou řadou sovětských kritiků, kteří v době vydání [šedesátá léta XX. století, pozn. I. M.] těchto povídek v Sovětském svazu, byli právem rozhořčeni vyzvedáváním negativních stránek sovětské skutečnosti. A to je už důvodem k tomu, aby se takových literárních děl ujala edice Libri prohibiti. Je tak pochopitelné, že autoři Libri prohibiti neopomenou na titulní straně edice zdůraznit, že jde o nositele Nobelovy ceny za literaturu a psance neostalinistického komunofašismu.*“ Právě poslední pojmenování, sousloví „neostalinistický komunofašismus“, se stane rozhodující pro to, aby byla druhá otázka zodpovězena kladně a kniha byla považována za „otevřený útok proti Sovětskému svazu“.

Strojopis 177 stran Hrabalova románu *Obsluhoval jsem anglického krále*, u kterého je explicitně vyjádřeno, že není označena jako kniha patřící do Libri prohibiti, je hodnocen lapidárně, jedinou větou. „*Ve smyslu položených otázek možno považovat za nezávadný.*“

Grušův román *Dotazník aneb Modlitba za jedno město a přitele* můžeme označím, „*Závěrem výslovný zákaz dalšího opisování rukopisu*“, vřadit do produkce Petlice (vročení 1975). Odpovědi na obě otázky jsou ve znaleckém posudku kladné.

U Trefulkova románu *O bláznech jen dobré*, s vročením 1975 a s odkazem, který dnes prózu svazujeme s produkcí Petlice, je opět hodnocením pouze jediná lakonická věta: „*Ve smyslu položených otázek je text nezávadný.*“

U Charty 77 je zdůrazněna, jako dílo znehodnocující, závěrečná výzva: „*Rozšiřuj a uvažuj!*“. Tentokrát nezačíná hodnocení uvedením odpovědi na první určenou otázku, ale rozhořčeným žánrovým vřazením, a zdůrazněním, že bylo popřeno jedno z dávných pravidel a úkolů socialistické literatury, má zobrazovat a vyslovovat pravdu: „*Jde skutečně o pamflet, vědomou lež s programem diskreditovat politiku KSČ a socialistického státu ČSSR. Je to, protistátní, antisocialistický a demagogický výtvor, který pomlouvá republiku, politiku strany, znevažuje vše, co bylo dosud v socialistické společnosti vytvořeno v zájmu každého člověka. Smyslem tohoto materiálu je vytvořit organizaci orientovanou na destrukci socialistického společenského zřízení.*“

Znalecký posudek začíná provazovat jednotlivé posuzované knihy (další gradační prvek). „*Jejich troufalost i celkový program, který byl vytyčen zvláště v Dopisech přáteli L. Hejdánka, může vyvolat řadu otázek a oprávněných rozhořčení.*“ Tak zní celé hodnocení textu v souvislosti s první otázkou. Na druhou otázku není odpověď ani pozitivní ani negativní, jen je zdůrazněno, že je „*text zaměřen výhradně k situaci v ČSSR a netýká se spojeneckých a přátelských vztahů republiky s jinými státy.*“

Dalším posuzovaným textem je *Polsko*, s podtitulem *Nástin situace v první polovině roku 1977*, čtrnácti stránkový strojopis. Poprvé čteme, že zadržený text neobsahuje útoky proti ČSSR. Na druhou otázku už je odpověď kladná a posuzující objasňuje důvody tím, že vkládá text do kontextu s texty, které jsou zveřejňovány „*v emigrantských časopisech na Západě*“. Je zmiňován časopis *Listy* z února 1978 a texty, které jsou tematicky zaměřené na polskou situaci. „*Autoři patří rovněž mezi odpadlíky a nepřátele socialismu a počítají se vzájemnou spoluprací s tzv. občanskými iniciativami v Polsku, ale i v jiných zemích.*“

Cílem těchto textů je rozšiřovat nejistotu a neklid, rozkládat společenský socialistický řád.“

Hodnocení je podroben i dvaceti dvou stránkový strojopis překladu ze slovenštiny *Případ Ponická*. Z popisu je zřejmé, že se jedná o přepis diskusního příspěvku z 3. sjezdu Svazu slovenských spisovatelů v Bratislavě ze dne 2. března 1977 a obsahuje, podle hodnotitele, všechny insignie, aby odpověděl na první otázku kladně. Ale v celém textu je podstatnější, že text Ponické „dovedla použít klerofašistická emigrace“ a „časopis tzv. československé socialistické opozice *Listy*“ a všichni „vítají H. Ponickou do řad antikomunistických sil“. Určující pro zavrženíhodný postoj je také to, „že mnozí z těch, jichž s H. Ponická zastává, jsou aktivními signatáři Charty 77 a mnozí dnes již ze Západu otevřeně pracují pro antikomunistické centrály“. Druhá otázka se jeví jako bezpředmět-ná, protože „text neobsahuje útoky proti spojeneckým a přátelským vztahům republiky k jiným státům“.

Poté následuje hodnocení dvou čísel *Listů*, časopisu československé socialistické opozice (z října 1977 a z února 1978). Zdůrazněna je opět věta vztahující se k distribučním pokynům: „Přečtěte a předejte známým!“ Pak následuje obsah sledovaných čísel, ale výčet činností, které jsou s *Listy* spojeny, jsou jmenována místa, kde se scházejí ti, kdo do časopisů přispívají, kdo na těchto setkáních mluví (Zdeněk Mlynář, Jiří Pelikán, Zdeněk Hejzlar, Adolf Müller), jsou vybraná určitá témata (politická situace v Československu, úkoly opozice exilu). Hodnotitel podtrhuje, že časopis „také v plném znění zřejmě publikuje veškeré dokumenty Charty 77“. Požadované odpovědi jsou poprvé shrnuty do jediné věty: „Jde o protistátní, antisovětský a antikomunistický časopis v celém svém rozsahu.“ Pak následuje hodnocení postavení a rolí časopisu u „jednotlivých antikomunistických center“, „mezi různými emigrantskými skupinami“ a u „reformních komunistů“. *Listy*, vycházející v Římě, jsou považovány za další centrum, za „ideovou a organizační základnu“. „Desítky emigrantských prominentů se po léta snaží stanout v čele jakéhosi jednotného emigrantského hnutí. Jsou mezi nimi i příslušníci poúnorové emigrace i mnozí z posrpnové vlny.“

V druhé části posudku je výčet autorských děl Jaromíra Šavrdy (vždy s uvedením žánru, vydavatele, nebo podoby rukopisného stavu – např. strojopis, datace vydání nebo ukončení, rozsahu). *Kniha samovrahů* (román, 1971, PULS, Ostrava, 420 stran), *Sedmá tuje* (detektivní román, 1965, strojopis, 197 stran), *Patnáct námořníků Jeníčka Káněte historie druhá* (detektivní román, strojopis, 204 stran), *OFF SIDE STORY Jeníčka Káněte historie třetí* (detektivní román, strojopis, 114 stran), *Od noci k ránu* (detektivní román, neukončený, strojopis 83 stran), *Báseň* (autor neuváděn, starořecká pornografie, strojopis, 49 stran). Po soupisu je uvedena pouze jedna věta: „Ve smyslu položených otázek jsou tato díla nezávadná.“ Pak následuje rozsáhlejší zastavení u titulu Jaromír Šavrdy *Fejetony*. Výčet názvů jednotlivých fejetonů a souhrnné hodnocení: „Všechny jsou poplatné době, ve které vznikly.“ „Autor v nich utvrzuje čtenáře, že centralistická diktatura a společenské instituce kašlou [sic!] na ústavu, na občanská práva a svobody.“ „Mnohdy i původně správné kritické zaměření proti nedostatkům politické či ekonomické praxe se i v dalších fejetonech dostává na antisocialistické pozice. Tak je celá řada podnětů využita k diskreditaci stranického, státního a veřejně bezpečnostního aparátu a armádního velení.“

Závěr Znaleckého posudku tvoří Poznámky a Dodatky. V Poznámkách je připomenuto vystoupení H. Ponické v roce 1968, v němž se vrátila k osobnosti Milana Rastislava

Štefánika, a vysvětlení pojmu libri prohibiti. V Dodatcích se hodnotící zcela nekonceptně vrací opět k hodnocení publikace z roku 1969. K Úsměvům *Jana Masaryka*, jako titulu z edice Humor do kapsy jen lakonicky podotýká: „*Ve smyslu položených otázek je tato kniha nezávadná.*“

Znalecký posudek pro trestní stíhání a soudní spor vnímáme jako zvrácenou podobu recepce literárního díla v sedmdesátých letech 20. století. Trestní spis je záznamem mimo-uměleckých projevů, které destruuji podobu, povahu a hodnoty kritické recepce díla. „Slavnější“ procesy s Jiřím Grušou a Plastic people of the Universe už své místo v české literární historii mají. Šavrdova kauza znovu konkrétně ukazuje, jaké postupy a prostředky vylučovaly následně texty z literární komunikace. Znalecký posudek prokazuje nezajem o podobu a hodnotu literárního díla. Nezmiňuje se o literárním kontextu, o době vzniku či vydání díla (pokud nechce z uvedeného roku udělat zatracující označení – jak např. roky 1968, 1969). Pomíjí nebo předpřipravenými epitety zostuzuje autora, nezajímá se o poetiku jeho tvorby, o její proměnu. Nesleduje skutečnou recepci už vydaných knižních titulů, ale vždy píše o předpokládané reakci na dílo, vždy s politicky nekorektním dopadem.

Literaturu vnímá pročtený soudní spis jako uzavřený, kontrolovatelný a kontrolovatelný, říditelný a řízený prostor a činnost, kterou vykonává vysokoškolský pedagog pro soudní mašinerii, jako regulační prostředek, kterým odstraňuje z literárního oběhu protistátní a závadné publikace. Taková recepce naplňuje představy ideologické komise ÚV KSČ z června 1970. Funkci recepce (nejen recepce, ale i cenzury) vymezuje Jan Fojtík jako „*dozor nad publikacemi a ediční činností (...), nad každou duchovní tvorbou, kde se autor obrací ke společnosti, a která má vždy nějaký ideologický náboj, kterým se vymezuje angažovanost.* Takový přístup má „*zamezit vydávání škodlivých autorů, kteří se politicky zkompromitovali a svými díly (...) se zapojili do protisocialistické činnosti*“.¹

PRAMENE

Pozůstalost Jaromíra Šavrdy. Nezpracovaná. Trestní spis. Archiv města Ostravy.

LITERATÚRA

JUSTL, Vladimír: Několik slov o Františku Halasovi. Kritický rozbor knihy Ladislava Štolla Třicet let bojů za českou socialistickou poezii. In: *Česká literatura*, roč. 47, 1999, č. 4, s. 418 – 441.

KUBÍČEK, Tomáš: O jedné podobě normativní masky. Česká „nezávislá“ literární kritika na sklonku sedmdesátých a v počátku osmdesátých let. In: *Normy normalizace. Sborník referátů z literárněvědné konference 38. Bezručovy Opavy* (11. – 13. 9. 1995). Praha – Opava : Ústav pro českou literaturu – Slezská univerzita, 1996, s. 91 – 96.

ŠÁMAL, Petr: Literární kritika za časů „normalizace“. In: *Literární archiv. Česká literární kritika 20. století (K 100. výročí narození Václava Černého)*, 2006, č. 37, s. 149 – 184.

¹ Citováno podle ŠÁMAL, Petr: Mimořádná opatření. Restaurace rozptýlené cenzurní soustavy (1969 – 1972). In: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA Petr – ŠÁMAL Petr – JANÁČEK, Pavel: *V obecném zájmu. Cenzura a sociál i regulace literatury v moderní české kultuře 1749 – 2014*. Svazek II / 1938 – 2014. Praha : Academia, 2015, s. 1172.

ŠÁMAL, Petr: Mimořádná opatření. Restaurace rozptýlené cenzurní soustavy (1969 – 1972). In: WÖGER-BAUER, Michael – PÍŠA Petr – ŠÁMAL Petr – JANÁČEK, Pavel: *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749 – 2014. Svazek II / 1938 – 2014*. Praha : Academia, 2015, s. 1161 – 1191.

Prof. PaedDr. Iva Málková, Ph.D.
Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě
Katedra české literatury a literární vědy
Reální 5
701 03 Ostrava
ČR
e-mail: iva.malkova@osu.cz